

8

Un pont que s'esfondra.**La immigració es pot convertir en un fet positiu per a les relacions euromediterrànies?**

Ferruccio Pastore

La regió mediterrània va representar un reservori demogràfic vital per a la reconstrucció europea posterior a la Segona Guerra Mundial i al boom econòmic subsegüent. Mentre que les penínsules Ibèrica i Itàlica progressaven en les seves transicions demogràfiques i migratòries, els països de les ribes de l'est i del sud emergien gradualment com a conques de reclutament vitals: des de la dècada dels cinquanta, durant els anys seixanta i fins a començaments dels setanta, la immigració arribada de Iugoslàvia, Turquia i l'Àfrica del Nord fonamentalment va nodrir els mercats laborals de l'Europa Occidental. Però al llarg dels últims trenta anys, la mobilitat humana per la Mediterrània ha canviat radicalment: ha deixat de ser una realitat econòmica benvinguda per esdevenir un fenomen social pertorbador. Els ponts socials, econòmics i culturals que s'han construït a través de la immigració al llarg de dècades ara estan en mal estat. No obstant això, i malgrat els intensos esforços europeus, cada cop més coordinats i encertats per controlar i aturar els fluxos, la immigració continua sent un dels factors vinculants clau de la regió euromediterrània. Tot i que desatesa a les primeres fases de la cooperació euromediterrània, la immigració està esdevenint ara cabdal en les relacions polítiques entre les dues regions.¹ Però encara s'emmarca en unes condicions molt parcials i sovint distorsionades des del punt de vista ideològic. El propòsit d'aquest breu article és avaluar el paper de la immigració en les relacions euromediterrànies actuals i analitzar les oportunitats concretes del canvi estratègic que tanta falta fa.

L'amenaça des del mar: els mitjans de comunicació estan modelant la percepció euromediterrània

En un país com Itàlia, sens dubte un dels més exposats geogràficament a la immigració transmediterrània no autoritzada entre els estats membres de la UE, les dades més recents del Ministeri de l'Interior indiquen que, de fet, només el 13% de tots els immigrants sense papers arriben per mar.² Són molts més els que ho fan o bé prolongant l'estada d'un visat de curt termini (el 64% del total, el 2006) o bé d'altres maneres fraudulentament, com ara contractes de treball falsos o passaports falsificats (23%). Fins i tot a escala europea i en nombres absoluts, el fenomen de la immigració marítima clandestina a la UE és limitada: el 2007 van arribar-hi per mar menys de 50.000 persones, cosa que representa menys del 10% de l'entrada irregular anual total.³ A pesar

¹ Vegeu F. Pastore, "Aeneas' Route. Euro-Mediterranean Relations and International Migration", a S. Lavenex, E. Uçarer (eds.), *Externalities of Integration: The Wider Impact of the Developing EU Migration Regime*, Lexington Books, Lanham 2002, pàgines 105-23.

² Ministeri de l'Interior, *Rapporto sulla criminalità in Italia. Analisi, Prevenzione, Contrasto*, disponible a www.interno.it/mininterno/export/sites/default/it/assets/files/14/0900_rapporto_criminalita.pdf, juny de 2007, p. 336.

³ El 2006, l'últim any per al qual hi ha disponibles estadístiques agregades a nivell de la UE, hi va haver 516.195 arrestos d'immigrants per tota la Unió Europea (vegeu Comissió Europea, *A Common Immigration Policy for Europe*, MEMO/08/402, Brussel·les, 17 de juny de 2008, disponible a europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/08/402).

de tenir unes dimensions relativament petites, la immigració irregular⁴ a través de la Mediterrània és un dels esdeveniments que més atrauen l'atenció dels mitjans de comunicació i dels ciutadans en general. En el cas d'Itàlia, els pics de la cobertura dels mitjans de comunicació dels temes relacionats amb la immigració s'associen de forma sistemàtica amb entrades en massa i les tragèdies marítimes que sovint hi estan associades.⁵ Però les vicissituds i els patiments de les persones que avui dia fugen en barca des de l'Àfrica cap a Europa són un producte periodístic que es ven bé no solament al sud d'Europa: per posar un exemple recent i destacat, el Premi de Periodisme del Parlament Europeu d'enguany s'ha atorgat a un article escrit per Pete Pakarinen per al lloc web finlandès *Verkkouutiset*, que descriu les penúries dels emigrants de l'est d'Àfrica a Malta.⁶ Per què la immigració marítima il·legal a apèndixs geogràfics tan ínfims del territori de la UE com ara l'illa siciliana de Lampedusa, les illes Canàries, Malta, Xipre o les Cíclades orientals esdevé una icona tan destacada de la immigració contemporània a Europa? Una possible resposta és que aquest tipus d'immigració, tot i que sigui quantitativament marginal, té rellevància política perquè es concentra en gran part en regions perifèriques (i, en general, relativament pobres) de la UE; com a tal, planteja qüestions polítiques espinoses sobre qui hauria de fer front als costos de la integració europea i dóna lloc a reclamacions cada vegada més altes per compartir la càrrega amb els estats fronterers. Però una raó més profunda per la qual aquestes persones que fugen dels seus països han esdevingut el símbol per excel·lència de la immigració mediterrània cap a la UE és probablement el fet que representen en el millor dels casos una imatge dels immigrants com a individus ambigus i de doble cara -simultàniament i gairebé de manera indistingible "perpetradors i víctimes"- que s'està estenent perillosament en el discurs públic europeu. En la majoria de notícies periodístiques i en molts informes pseudocientífics els emigrants irregulars per mar es descriuen de manera confusa; d'una banda, com a "perpetradors", és a dir, traficants, sovint sense tenir en compte la responsabilitat concomitant dels aparells d'estat corruptes d'alguns dels nostres socis de l'Àfrica del Nord (i subministradors d'energia essencials), i d'altra banda, com a "víctimes", però des del punt de vista purament humanitari, sense extreure conclusions polítiques serioses de la quantitat de víctimes inacceptablement alta associada a la consolidació i a l'externalització dels controls d'immigració que envolten la UE (vegeu la figura 1).

L'èxit de la creació del mur del sud de la Fortalesa Europa

Des del punt de vista polític, la cobertura mediàtica del tràfic marítim clandestí de persones comporta una idea d'impotència dels estats europeus davant de la immigració no prevista ni volguda. Això és en gran manera un mite. Ja hem destacat el nombre relativament escàs d'arrestos que es produeixen quan desembarquen a les fronteres marítimes de la UE per comparació del nombre total d'arrestos d'immigrants irregulars i de la població estrangera sense papers total estimada a la UE. El pic de 49.999 arribades a Itàlia el 1999, en gran part un efecte secundari de la

⁴ En el context d'aquest article, es prefereix utilitzar l'adjectiu "irregular" davant del terme menys neutre "il·legal", tot i que aquest últim ha esdevingut darrerament predominant en el discurs oficial de la UE. Atesa la naturalesa mixta dels fluxos migratoris transmediterranis, entre els quals s'inclouen tant els immigrants econòmics clandestins com els immigrants forçosos legítims (és a dir, refugiats), el terme del tot negatiu "il·legal" no és solament qüestionable des d'un punt de vista ètic, sinó també inapropiat des del punt de vista legal.

⁵ Per a Itàlia, vegeu Ministeri de l'Interior, *1° Rapporto sugli immigrati in Italia*, desembre de 2007, disponible a www.interno.it/mininterno/export/sites/default/it/assets/files/15/0673_Rapporto_immigrazione_BARBAGLI.pdf, en concret el capítol XIV.

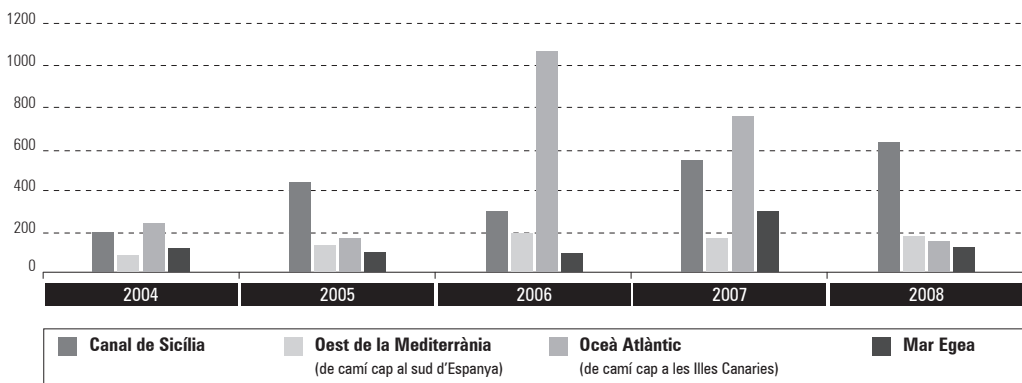
⁶ Pete Pakarinen, *A Thousand Bucks for a Hazardous Sea Voyage* (versió anglesa disponible a www.europarl.europa.eu/eplive/expert/multimedia/20081027MLT40665/media_20081027MLT40665.pdf).

guerra de Kosovo que va estimular la demanda i va fer augmentar els preus, cosa que va alegrar els traficants albanesos, no s'ha assolit mai i ni tan sols s'hi ha tornat a estar a la vora des de llavors. En el cas d'Espanya, el nombre rècord de 32.000 arribades irregulars l'any 2006 no es va repetir ni el 2007 (18.000 arribades) ni en els primers mesos del 2008 (10.000 arribades des del gener fins al setembre).⁷

Quantitats a part, la geografia de la immigració marítima irregular és el més revelador quan s'analiza l'eficàcia dels controls de la immigració de la Mediterrània. Des de principis de la dècada dels noranta, no ha estat gens estàtica (figura 2).

Dos factors principals han impulsat aquesta evolució en les rutes de la immigració irregular. D'una banda, els canvis en els factors d'expulsió hi han tingut sens dubte molt a veure. Per exemple, la sortida albanesa relativament ràpida de la crisi del 1999 ha contribuït en gran manera a la reducció dràstica dels fluxos d'immigració irregular que creuen la mar Adriàtica. D'altra banda, malgrat tot, les polítiques de control van tenir un paper decisiu, com també el van tenir sobretot l'esforç realitzat per alguns estats membres i (més recentment) per les institucions de la UE amb vista a reforçar la cooperació bilateral i multilateral amb els estats de sortida i de trànsit en el camp del compliment de la llei d'immigració. Es va establir una xarxa complexa d'acords de readmissió i policials, combinats amb tot un seguit de mesures legislatives i programes administratius a diversos països clau de les ribes est i sud de la Mediterrània. La creació gradual de controls de la immigració a la regió, basats en una "condicionalitat de la immigració" cada cop més forta imposada pels estats europeus i per les institucions de la UE, va tenir èxit. De fet, els mercats de tràfic clandestí subregionals importants i ben establerts van disminuir o van desaparèixer del tot fent que cada vegada fossin més arriscats i menys rendibles gràcies a un major compliment de la llei.

FIGURA 1:
Immigrants declarats morts o desapareguts a les fronteres europees (o a prop) (2004-08)⁸

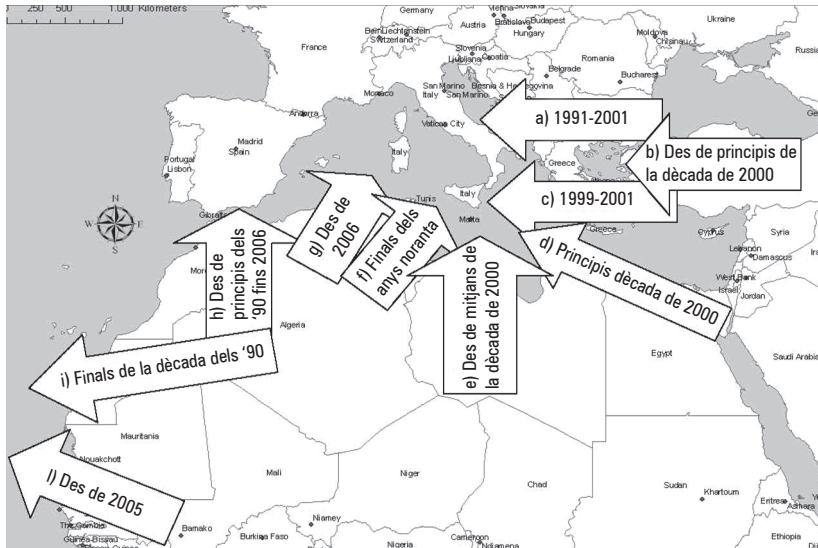
Font: Fortalesa EUROPA

⁷ Vegeu la taula amb els "fets i xifres clau" de la pàgina www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/asylum.

⁸ Aquests càlculs es basen en una anàlisi sistemàtica de diferents fonts de mitjans de comunicació. Per a un mètode de recompte alternatiu (i més científic, tot i que geogràficament limitat), vegeu J. Carling, "Migration Control and Migrant Fatalities at the Spanish-African Borders", a *International Migration Review*, 2/2007, pàgines 316-43.

Com a resultat, tal com hem destacat més amunt, les rutes de la immigració irregular transmediterrànies obertes actualment són limitades tant pel que fa a l'abast geogràfic com quant a capacitat. Evidentment, aquests assoliments pel que fa a la cooperació internacional no són definitius. Per exemple, les arribades directes al sud d'Itàlia des de la costa egípcia, que al principi havien augmentat i després es van reduir a principis de la dècada del 2000, han tornat a començar —tot i que en nombres reduïts— en els darrers dos anys.⁹ Malgrat tot, el mapa que apareix a continuació té un sentit més ampli: les fronteres marítimes del sud de la Unió Europea es van reforçar considerablement, a través d'una combinació cara i complexa de recursos tècnics i polítics, al llarg de les dues últimes dècades. Pel que fa al compliment de la llei, evidentment encara hi ha fissures i clivelles; de fet, seria ridícul esperar una eficàcia del 100% en aquest àmbit concret, quan en general no s'espera en cap àrea de control. Però, en conjunt, es pot dir que l'esforç estratègic per segellar la banda sud de la UE contra la immigració no desitjada gairebé ha assolit l'èxit total.

FIGURA 2:
Evolució de les rutes de tràfic clandestí de la Mediterrània.¹⁰

Llegenda: a) Albània-Àpulia (canal d'Òtranto); b) Turquia-illes gregues (Cíclades); c) Turquia-sud d'Itàlia (Àpulia, Calàbria i Sicília); d) Egipte-sud d'Itàlia (Calàbria i Sicília); e) Líbia-Sicília; f) Tunísia-Sicília; g) Algèria-Sardenya; h) Nord del Marroc-sud d'Espanya (Andalusia); i) Sud del Marroc/oest del Sàhara-illes Canàries; j) Oest de l'Àfrica (Mauritània, Senegal, Guinea Bissau i d'altres països), illes Canàries.

⁹ Vegeu Monzini, *Il traffico di migranti*, cit., pàgines 33-36.

¹⁰ Aquest mapa resumeix els principals resultats d'una línia de recerca d'anys de recerca condensats a les següents publicacions: F. Pastore, P. Romani, G. Sciortino, *L'Italia nel sistema internazionale del traffico di persone. Risultanze investigative, ipotesi interpretative, strategie di risposta*, Working Paper 5, Commissione per le Politiche di Integrazione degli Immigrati, Dipartimento per gli Affari Sociali, Roma, 2000; P. Ronzini, F. Pastore, G. Sciortino, *L'Italia promessa. Geopolitica e dinamiche organizzative del traffico di migranti verso l'Italia*, Centro Studi di Politica Internazionale (CeSPI) Working Papers, 9/2004, www.cespi.it/PASTORE/Wp9-cnr.pdf; P. Monzini, F. Pastore, G. Sciortino, *Schengen's Soft Underbelly? Irregular Migration and Human Smuggling across Land and Sea Borders to Italy*, a "International Migration", 4/2006, pàgines 95-119; P. Monzini, "Sea-Border Crossings: The Organization of Irregular Migration to Italy", a *Mediterranean Politics*, 12/ 2007, pàgines 223-44; P. Monzini, *Il traffico di migranti per mare verso l'Italia. Sviluppo recenti (2004-2008)*, CeSPI Working Papers, 43/2008, disponible a www.cespi.it/WP/WP43-Traffico-Monzini.pdf.

TAULA 1:
Percentatge d'africans del total d'immigrants legals (detentors d'un permís d'estada vàlid) anys específics

	1991	1996	2000	2003	2006	2007
Itàlia	35.0	28.7	28.1	23.8	23.6	n.a.
Espanya	n.a.	18.3	29.2	26.3	23.5	21.1

Font: Per a Itàlia, Ministeri de l'Interior; per a Espanya, Ministeri de Treball i Immigració.

Des d'un punt de vista geopolític, la tendència històrica envers un tancament migratori transmediterrani cada cop més gran és particularment significativa, perquè va tenir lloc en un període en el qual la UE en conjunt va augmentar l'entrada d'immigrants global, en gran part obrint les portes a la mobilitat de la mà d'obra procedent de l'Europa de l'Est¹¹. Dit d'una altra manera, es pot afirmar que, des de la caiguda de l'ordre bipolar el 1989-91, l'Europa occidental s'ha tancat gradualment i en termes relatius a la mobilitat de persones procedents del sud alhora que s'ha obert a la de l'est. Els sistemes d'immigració transmediterranis, que havien tingut un paper crucial des de la dècada dels seixanta fins a començaments dels anys noranta, van alentir el seu creixement, mentre que uns altres sistemes d'immigració (no solament del centre, de l'est i del sud d'Europa, sinó també de l'Amèrica Llatina) estaven en auge. Això es fa palès sobretot si s'observa la composició del nombre d'immigrants d'Itàlia i d'Espanya, que han estat uns dels països més grans importadors de mà d'obra estrangera de la UE des de començaments del segle XXI (taula 1).

Metamorfosis geopolítiques: Àfrica del Nord, d'un espai de sortida a un espai de trànsit

La reestructuració de l'espai de mobilitat europeu que hem resumit com "més tancament cap al sud, més obertura cap a l'est" és una tendència a llarg termini, que òbviament no anul·la els sistemes d'immigració transmediterrània ben arrelats i potents que encara persisteixen (unint, per exemple, el Magrib amb Romania, Turquia amb l'Europa germanoparlant o, a menor escala, Egipte amb Itàlia). Tanmateix, si les ribes del sud i de l'est de la conca mediterrània fins fa poc se solien percebre "exclusivament com a regions de sortida d'emigrants" pels estats i institucions europeus, això ja no és així.

Per descomptat, les estadístiques sobre la nacionalitat dels immigrants sense papers arrestats en arribar a les ribes del sud d'Europa (o rescatats mentre creuen) no són gaire fiables: de fet, es pot declarar una nacionalitat falsa per tal de tenir més oportunitats en el procediment d'asil. Però aquestes estadístiques, tanmateix, proporcionen una informació essencial sobre la composició dels fluxos transmediterranis irregulars i, en particular, apunten clarament cap a un augment de la proporció de subsaharianians entre els immigrants que arriben a les costes de la UE (o que hi són transferits després de ser rescatats a alta mar) des de principis dels anys 2000. A Itàlia, aquesta proporció era un mer 3,8% el 2001, però el 2006 havia arribat a gairebé el 25%. Quant al cas

¹¹ Cfr. M. Cvajner, G. Sciortino, "Dal Mediterraneo al Baltico? Il cambiamento dei sistemi migratori italiani", a R. Catanzaro, Giuseppe Sciortino (eds.), *La fatica di cambiare. Rapporto Cattaneo sulla società italiana*, Il Mulino, Bolonya, 2009 (de pròxima aparició).

d'Espanya, un escàs 11,8% dels immigrants que arribaven a les illes Canàries el 1999 van dir que eren de l'Àfrica subsahariana (davant del 88,2% de marroquins), mentre que aquest percentatge va augmentar vertiginosament fins a un 86,8% el 2004 i probablement ha continuat creixent des d'aleshores.¹²

Aquestes xifres mostren un nou fenomen: els països de l'Àfrica del Nord (i alguns països de l'Orient Mitjà, com Turquia) ja no són simplement països d'origen dels fluxos d'immigració (irregulars) cap a la UE; també han esdevingut àrees de sortida d'emigrants (i escenari d'operacions de les organitzacions de tràfic clandestí) que provenen de llocs més llunyans, o de l'Àfrica o d'Àsia. En el discurs polític, aquest tipus emergent de mobilitat internacional ha rebut el nom, si més no a partir de finals dels noranta, d'"immigració de trànsit", denominació que s'ha estès ràpidament i s'ha acceptat de manera general. L'ús d'aquesta terminologia implicava per norma general, fins i tot en absència d'un estudi seriós i sistemàtic de les trajectòries d'aquests emigrants nous i bastant heterogenis, que eren persones que entraven de manera temporal en algun "país de trànsit" del veïnatge de la Unió Europea amb la intenció deliberada de prosseguir de forma irregular el seu viatge cap a la zona Schengen. En aquest context, «el terme "immigració de trànsit" ha esdevingut un codi polític per a la immigració no desitjada i sovint irregular que arriba a la Unió Europea. La Unió Europea responsabilitza en especial els països etiquetats com a "països de trànsit" de la immigració no desitjada procedent de països llunyans pobres. I, com a tal, la immigració de trànsit sembla un crit de guerra dirigit als països veïns de les zones de trànsit de la UE, que s'espera que mantinguin aquesta immigració fora del territori de la UE»¹³. Segons l'autor d'aquest article, l'essencial és el fet que els veïns de la UE, i en particular els governs de l'Àfrica del Nord, no han rebutjat la construcció política vinculada a una generalització tan vaga del concepte d'immigració de trànsit. Al contrari, les elits governants —des de Rabat fins a Alger, des de Trípoli fins al Caire, i més enllà— de seguida es van adonar que a l'emergent "paradigma de trànsit" s'hi arrelaven oportunitats polítiques força interessants. Acceptant (i, en alguns casos, fins i tot emfasitzant autònomament) la seva nova situació geopolítica com a "països de trànsit", els estats de l'Àfrica del Nord han estat capaços d'augmentar el seu poder negociador amb la UE i els seus membres i, així, tenir accés a noves fonts de finançament. Mentrestant, centrant-se en aquest nou paper, diversos règims àrabs han estat capaços de desviar l'atenció tant interior com internacional dels problemes complexos i no resolts de fa temps relacionats amb la seva posició (encara predominant) com a països d'origen (com en els casos d'Egipte, el Marroc i ara també Algèria)¹⁴ o de països d'immigració de ple dret (com és el cas de Líbia)¹⁵.

¹² L. Coslovi, *Brevi note sull'immigrazione via mare in Italia e in Spagna*, CeSPI Research Notes, gener del 2007, disponible a www.cespi.it/PDF/mig-mare.pdf.

¹³ F. Düvell, F. Pastore, *Transit, Migration and Politics: Trends and Constructions on the Fringes of Europe*, un resum escrit per a la Xarxa sobre Emigració Internacional, Integració i Cohesió Social de la UE (IMISCOE) i COMPAS, 2008, disponible a www.compas.ox.ac.uk/publications/papers/Duvell%20trans%20it%20IMISCOE%20report.pdf. Podeu trobar una dura crítica del concepte d'"immigració de trànsit" a F. Düvell, *Crossing the Fringes of Europe: Transit Migration in the EU's Neighbourhood*, Working Paper 33, Centre sobre Emigració, Política i Societat (Centre on Migration, Policy and Society: COMPAS), Universitat d'Oxford, 2006; els estudis presentats a la conferència internacional IMISCOE sobre "Emigració de trànsit a l'espai europeu" (Istanbul, 18-19 d'abril del 2008), disponibles a www.compas.ox.ac.uk/events/past_conferences_events.shtml, ofereixen una àmplia descripció de la dinàmica de trànsit al veïnatge europeu, incloent-hi l'espai de la Mediterrània. disponible a www.cespi.it/WP/WP43-Traffico-Monzini.pdf.

¹⁴ Sobre aquest cas, del qual s'ha fet poca recerca, però que cada vegada guanya més importància, vegeu A. Bensaâd, *Les migrations subsahariennes en Algérie*, CARIM Rapports de recherche 2008/01, Centre d'Estudis Avançats Robert Schuman, Institut Universitari Europeu, Florència, disponible a www.eui.eu/RSCAS/e-texts/CARIM-RR_2008-01.pdf.

¹⁵ Sobre el cas de Líbia, d'una especial rellevància estratègica per a la geopolítica de la immigració a la conca de la Mediterrània, vegeu F. Pastore, "Libya's Entry into the Migration Great Game. Recent Developments and Critical Issues", a V. Guiraudon (ed.), *The External Dimension of Immigration and Asylum Policies in Europe*, Berg Publishers, de pròxima aparició. Sobre els avenços recents de les relacions entre Itàlia i Líbia, vegeu *Migrazioni e relazioni italo-libiche. Come uscire da questa impasse*, resum de la política CeSPI, juny de 2008, disponible a www.cespi.it/PDF/Pastore-Tripoli%2018-6-08_.pdf. Les relacions bilaterals entre els dos veïns han experimentat recentment una evolució crucial, amb la signatura el dia 30 d'agost del 2008 del "Tractat d'amistat, associació i cooperació entre la República Italiana i la Gran República Àrab LÍ-

Immigració "legal" transmediterrània: es tracta tan sols d'un contrapès retòric?

Tots els països àrabs musulmans actualment experimenten una transició demogràfica accelerada: els índexs de fertilitat han disminuït notablement i els índexs de creixement de la població s'alenteixen gairebé a tot arreu. Aquesta transició és particularment ràpida a l'Àfrica del Nord, és a dir, a la regió principal que envia immigració àrab a Europa.

D'acord amb algunes anàlisis ben documentades i esperançadores, aquesta profunda evolució estructural propiciarà a la llarga i de manera inevitable la convergència cultural i política amb les democràcies més avançades del món i amb la UE en particular¹⁶. A curt i mitjà termini, tanmateix, el creixement econòmic i un progrés més ampli pel que fa al desenvolupament humà de la regió continuen sent del tot insuficients per donar prou oportunitats econòmiques i socials in loco a les nombroses i sempre creixents generacions joves¹⁷. Això explica per què tant l'emigració actual com la potencial pressió migratòria de la majoria de països àrabs continuen augmentant. Philippe Fargues afirma encertadament: «Si considerem els factors estructurals, amb tota probabilitat l'emigració dels països àrabs continuarà i augmentarà en el futur. Els factors externs -el creixement de les disparitats econòmiques entre els països àrabs no productors de petroli (amb l'excepció de Turquia) i els països de destí dels seus immigrants; la crida d'Europa perquè els treballadors immigrants mantinguin la quota de la seva població activa i compensin l'arribada de generacions més joves en edat de treballar; i la demanda de mà d'obra dels països del Golf en els quals l'augment dels preus del petroli es tradueix en una creixent demanda de construcció i de serveis- continuaran vigents com a mínim durant la pròxima dècada. També hi ha el risc que representa per a les economies dèbils de la riba sud la zona de lliure comerç prevista de la Mediterrània en aplicació dels acords d'associació amb la Unió Europea en el marc del Procés de Barcelona. Els factors interns de l'emigració (els factors push) continuaran actius: una combinació de pressió demogràfica sobre els mercats laborals, atur i subocupació, salaris baixos, etc., des de la perspectiva d'una manca de control. Això crea un cercle viciós del qual és poc probable que els països àrabs (amb l'excepció de Turquia) en surtin en el futur immediat»¹⁸.

El problema és que, tot i que cada cop s'és més conscient de la necessitat econòmica i social que hi hagi més immigració legal, la gran majoria de governs europeus encara són reticents, sobretot per raons polítiques, a obrir els seus mercats laborals a nacionals de tercers països. En un nivell diguem-ne retòric, és àmpliament reconegut que -tal com apareix solemnement al preàmbul del Pacte Europeu sobre Immigració i Asil adoptat pel Consell Europeu els dies 15 i 16 d'octubre del 2008- «la hipòtesi d'una immigració zero és irreal i perillosa». Però, a la pràctica, els estats membres de la UE que aspiren activament a aconseguir una política d'immigració legal a gran escala, és a

bia Popular i Socialista" (text disponible a www.repubblica.it/2008/05/sezioni/esteri/libiaitalia/testo-accordo/testoaccordo.html). Aquest emblemàtic acord es pot considerar una fita històrica d'un procés d'anys de durada d'externalització dels controls de la immigració d'Itàlia cap a Líbia: l'article 19, en particular, garanteix que el govern italià proporcionarà el 50% dels recursos necessaris per establir un nou sistema per a la vigilància de les fronteres terrestres líbies; pel que fa al 50% restant, els dos socis demanaran conjuntament a la Unió Europea que es faci càrrec dels costos addicionals.

¹⁶ Y. Courbage, E. Todd, *Le rendezvous des civilisations*, La République des Idées-Seuil, 2007. Vegeu també Y. Courbage, "Demographic Changes and Perspectives in the Southern Mediterranean Region", a *Med.2007*. Anuari de la Mediterrània, Institut Europeu de la Mediterrània (IEMED), Barcelona, 2007, pàgines 35-39.

¹⁷ Per a l'estudi de les complexes relacions entre el desenvolupament humà, el creixement econòmic i la mobilitat (social i geogràfica) a les societats àrabs, la primera sèrie (2002-05) dels Informes sobre Desenvolupament Humà Àrab del Programa de les Nacions Unides per al Desenvolupament (www.arab-hdr.org) en constitueix una font essencial. Després d'un parèntesi, aparentment a causa també de les controvèrsies provocades per una publicació tan innovadora, s'ha anunciat la publicació d'una nova sèrie d'informes sobre desenvolupament humà àrab (2008-11).

¹⁸ P. Fargues, "Introduction", a P. Fargues (ed.), *Mediterranean Migration. 2006-2007 Report*, Centre d'Estudis Avançats Robert Schuman, Institut Universitari Europeu, Florència, 2007, disponible a www.eui.eu/RSCAS/e-texts/CARIMAR2007.pdf, p. XV.

dir, que no es limiti a una capa estreta de personal altament qualificat o a treballadors temporers, encara són una minoria (la qual, a més, decreix, si es té en compte, per exemple, el recent canvi restrictiu de la política d'Itàlia).

Aquest persistent recel polític europeu de la immigració laboral afecta comparativament més els emigrants africans (inclosos els de l'Àfrica del Nord), en un context d'expansió de la UE cap a l'est i d'un tancament relatiu cap al sud com el que ja hem esmentat. El clima polític a la UE també afecta la composició qualitativa de la immigració actual procedent dels països del sud i de l'est de la Mediterrània (tercers països mediterranis: TPM) cap a la UE: «Només el 10% dels immigrants de primera generació dels països àrabs i Turquia que van a Europa són graduats universitaris, però aquesta xifra ascendeix al 58% en el cas dels que emigren al Canadà i als EUA. Això s'explica per les polítiques d'immigració seguides per les dues bandes de l'Atlàntic, les quals atrauen mà d'obra qualificada a l'Amèrica del Nord i bloquen l'emigració laboral cap a Europa»¹⁹.

En aquest context, els compromisos europeus formals per ampliar els canals d'immigració legal euromediterranis, ratificats durant la primera reunió de ministres euromediterranis sobre immigració, celebrada a Albufeira (Portugal) els dies 18 i 19 de novembre del 2007, encara no sonen creïbles²⁰. A aquest efecte, el recent tancament de l'aixeta d'admissió com a resposta a l'explosió de la bombolla immobiliària al país més obert de tots els de la UE a l'emigració del nord de l'Àfrica, l'Espanya de Zapatero, és un signe que no deixa gaire marge per a l'optimisme. Més en general, la recessió que gravita sobre tot Europa ja està afectant les "feines dels immigrants" i, per tant, reduint encara més l'esfera d'acció de qualsevol política d'immigració activa²¹.

Per acabar, paga la pena esmentar també un altre indicador polític que mostra que la immigració legal té poques possibilitats de guanyar importància en les relacions euromediterrànies, si més no a curt i mitjà termini. És el fet que la immigració, inicialment considerada com un dels principals aspectes de la iniciativa francesa per a la creació d'una Unió Mediterrània, ha baixat graons en l'escala de prioritats en el disseny concret de la "Unió per la Mediterrània"²².

¹⁹ P. Fargues, *op. cit.*, p. XIV.

²⁰ El primer compromís adoptat pels ministres de la UE i MEDA a Albufeira va ser precisament «facilitar el moviment legal com un dels elements clau de la nostra cooperació, mitjançant la promoció d'oportunitats d'immigració legals, sent conscients de l'efecte positiu global de la immigració legal pel que fa al desenvolupament». El text sencer de les conclusions ministerials està disponible a vEN/Noticias_Documentos/20071119Conclusoeseuromed.htm.

²¹ *The Autumn Economic Forecasts*, publicat per la Comissió Europea el 3 de novembre de 2008 (http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication13290_en.pdf), dona una imatge molt llòbrega del futur dels mercats laborals europeus. El 2009 s'espera que el creixement de l'ocupació sigui negatiu per primera vegada en més d'una dècada. Es preveu que el nombre total d'aturats creixerà fins a arribar als 2,7 milions a la UE entre el 2008 i el 2010. Des del punt de vista de la immigració, cal destacar que les perspectives econòmiques i dels mercats laborals es deterioren més profundament i més ràpidament en alguns dels països que han encapçalat el creixement de la immigració europea els últims anys, com ara Espanya, Irlanda i el Regne Unit.

²² De fet, no hi ha cap projecte relacionat amb la immigració inclòs a la llista d'"iniciatives clau" decidides per la Cimera per la Mediterrània de París (13 de juliol del 2008). D'acord amb l'annex de la declaració conjunta de la Cimera per la Mediterrània de París, aquestes iniciatives seran les següents: "Descontaminació de la Mediterrània", "Autopistes marítimes i terrestres", "Protecció civil", "Energies alternatives: el Pla solar mediterrani", "Ensenyament superior i investigació, la Universitat Euromediterrània" i "La iniciativa mediterrània de desenvolupament empresarial".